

Marian Zdyb

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0001-7834-2463

marian.zdyb@poczta.umcs.lublin.pl

Planowanie przestrzenne jako instrument oddziaływania na ochronę zasobów naturalnych i gospodarkę nieruchomościami

STRESZCZENIE

Nie ulega żadnej wątpliwości, że ochrona zasobów naturalnych – w obliczu coraz większych zagrożeń w tej materii – staje się poważnym wyzwaniem, zarówno dla państwa, jak i każdego z obywateli. Stąd też celem niniejszego artykułu stało się zwrócenie uwagi na problem poszukiwania optymalnych instrumentów dotyczących ochrony tych zasobów. Chodzi tu niewątpliwie o stworzenie i ukształtowanie stosownych standardów w regulacjach prawnych dotyczących ochrony środowiska, a także o ochronę przyrody, wód, powietrza, parków narodowych i krajobrazowych, pomników przyrody itd. oraz o ochronę zasobów naturalnych w miastach i siedliskach ludzkich. Niewątpliwie bardzo duże znaczenie w tej materii ma planowanie przestrzenne, a w szczególności miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i wynikające z nich stosowne instrumenty działania. Ich znaczenie uznać należy za szczególnie ważne, ponieważ jako akty prawa miejscowego są prawem powszechnie obowiązującym.

Słowa kluczowe: zasoby naturalne; planowanie przestrzenne; miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego; ochrona środowiska; ochrona przyrody; prawo miejscowe

I.

Ochrona zasobów naturalnych jest istotnym elementem funkcjonowania człowieka i poczucia jego bezpieczeństwa w wymiarze personalnym i społecznym. Wiąże się to ze stosownym realizowaniem wartości konstytucyjnych, standardów i zasad, które czynią zadość współczesnym wymaganiom i oczekiwaniom. U ich podstaw leżą takie wartości i zasady, jak: zasada zrównoważonego rozwoju, zasada ochrony środowiska i zasada ochrony przyrody, zasada proporcjonalności, zasada pewności prawa itd. W świetle art. 74 ust. 1 Konstytucji RP z 1997 r. ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych. To obowiązek państwa, z którego ono zwolnić się nie może. Kluczowe znaczenie w takim kontekście ma obowiązek organów prawotwórczych do stworzenia normatywnych podstaw oraz prawnych środków działania zabezpieczających optymalną ochronę. Oczywiście problem ochrony zasobów naturalnych nakłada na państwo (ustawodawcę i władze publiczne w ogóle, które mają w tym zakresie odpowiedni zakres władztwa publicznego) konkretne normatywne obowiązki. Należy w tym kontekście zwrócić uwagę również na to, że niezależnie od obowiązków państwa obowiązek należytej troski w sferze ochrony zasobów naturalnych ciąży także na obywatelach i innych podmiotach prawa, ponieważ w świetle art. 86 Konstytucji RP każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ważne znaczenie w kształtowaniu ładu prawnego (w tym przestrzennego) związanego z ochroną zasobów naturalnych mają różnego rodzaju akty planistyczne. Natura różnego rodzaju planów jest bardzo złożona, na co od lat zwraca się w uwagę w doktrynie prawa admi-

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

nistracyjnego. Szerokiej analizy poglądów w tym zakresie dokonali M. Górski i J. Kierzkowska¹. Wątpliwości rodzą zagadnienia dotyczące charakteru norm planowych oraz konsekwencje prawne ich funkcjonowania, ponieważ w większości przypadków nie mają charakteru prawnego. Można w takiej sytuacji mówić o swoistego rodzaju strategiach i prognozach o charakterze politycznym.

Istotne w tej materii są plany (i strategie) zagospodarowania przestrzennego, które co do zasady spełniać mogą różne funkcje. Z ich utworzeniem można wiązać szereg ważnych odniesień. Po pierwsze, stanowią identyfikację problemów związanych z ochroną zasobów naturalnych i kształtowaniem ładu przestrzennego. Po drugie, wskazują na aktualne lub potencjalne obowiązki, które wiązać się mogą z kluczowymi wartościami dotyczącymi zasobów naturalnych, w tym ochrony środowiska, ochrony przyrody, ochrony wód itd. Po trzecie, stanowią dla ustawodawcy istotny punkt odniesienia przy kształtowaniu systemu ochrony prawnej tych wartości. Natura tych planów pozwala na ukształtowanie właściwych środków ochrony zasobów naturalnych i instrumentów oddziaływania o charakterze normatywnym.

Niewątpliwie kluczową rolę pośród różnych aktów planistycznych odgrywają akty planowania przestrzennego. Na szczeblu centralnym szczególne znaczenie ma akt planowania ogólnego, stanowiący swoistego rodzaju prognozę planistyczną, którym jest „Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju” oraz różnego rodzaju „programy zawierające zadania rządowe”. Na poziomie województwa samorządowego dla kształtowania ładu przestrzennego podstawowe znaczenie mają (niebędące aktami normatywnymi) strategia rozwoju województwa oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa. W ich przygotowaniu uczestniczą zarówno powiaty, jak i gminy. Co istotne, plany te nie są aktami normatywnymi powszechnie obowiązującymi. Nie są też aktami prawa wewnętrznego².

Niewątpliwie podstawowe w zakresie dotyczącym ochrony zasobów naturalnych są dwa rodzaje aktów stanowiących w drodze uchwały rady gminy (miasta na prawach powiatu), tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.). Ze względu na to, że pierwszy z nich nie ma charakteru aktu normatywnego powszechnie obowiązującego, nie będę zajmował się nim w niniejszym artykule. Inaczej sytuacja przedstawia się w drugim przypadku, ponieważ m.p.z.p. są aktami prawa miejscowego, a w konsekwencji aktami normatywnymi powszechnie obowiązującymi. Jest to jednak akt normatywny dość specyficzny. Podtrzymuję zajmowane przeze mnie w przeszłości następujące stanowisko:

Potrzeba istnienia m.p.z.p. nie budzi zastrzeżeń, jeżeli ich istnienie wiąże się z potrzebą zagwarantowania ładu przestrzennego (mimo że Konstytucja RP wprost na ten ład się nie powołuje). Jego treść należy kształtować w nawiązaniu do art. 5 Konstytucji RP (zasady zrównoważonego rozwoju) i całokształtu przepisów konstytucyjnych włącznie z preambułą. Taka konstatacja wydaje się konieczna w związku z tym, że w ostatnim okresie pojawiły się zupełnie nieuprawnione sugestie dotyczące zniesienia w ogóle miejscowych planów zago-

¹ M. Górski, J. Kierzkowska, *Strategie, plany i programy*, [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 7: *Prawo administracyjne materialne*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2017, s. 179–220. Zob. także: M. Górski, *Charakter prawny planów gospodarki odpadami*, „Przegląd Komunalny” 2004, nr 7; Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, Warszawa 2003; Z. Duniewska, M. Górski, B. Jaworska-Dębska, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, *Plany, strategie, programy i inne zbliżone formy prawne działania administracji*, [w:] *Podmioty administracji publicznej i prawne formy ich działania. Studia i materiały z konferencji naukowej poświęconej jubileuszowi 80. urodzin Profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 2005 itd.

² Zob. Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys...*, s. 354.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

spodarowania przestrzennego. Plany te są kluczowym i bardzo ważnym elementem ładu przestrzennego i systemowo ujmowanej zasady zrównoważonego rozwoju. Zasadność istnienia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego nie oznacza, że ich konstrukcja prawna nie budzi zastrzeżeń. Wątpliwości w tym zakresie powstają przede wszystkim wtedy, gdy próbujemy zrekonstruować te elementy, które stanowią możliwość ograniczenia konstytucyjnie chronionych wartości, takich jak prawo własności (inne prawa rzeczowe). Żeby bowiem istniała możliwość konfrontacji wartości związanych z prawem własności (prawami rzeczowymi), niezbędna jest możliwość pełnego określenia tych wartości, które w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dookreślają te treści ładu przestrzennego, które uzasadniają wprowadzenie takiego ograniczenia³.

Podobne stanowisko zajmuje część doktryny. Na przykład według Z. Niewiadomskiego:

Akty planowania nie są jednoznaczne pod względem prawnym. Nie zawierają norm powszechnie obowiązujących w klasycznej postaci. Nie są też aktami indywidualnymi (decyzjami administracyjnymi). Ich miejsce przypada między klasycznymi aktami normatywnymi a decyzją administracyjną. Jeszcze do niedawna uważano, że plan miejscowy usytuowany jest bliżej aktu normatywnego aniżeli decyzji administracyjnej. Tak też zdecydował ustawodawca, dając temu wyraz w art. 14 ust. 8 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w świetle którego właściwe organy samorządu terytorialnego zobligowane są, przy stanowieniu planu zagospodarowania przestrzennego, do tego, aby wypowiedzi planu miały charakter powszechnie obowiązujący, oczywiście nie w całości i niekoniecznie muszą to być normy prawne w klasycznej postaci⁴.

II.

Problematyka planowania przestrzennego jako środka ochrony zasobów naturalnych może dotyczyć planowania w różnych terytorialnych płaszczyznach odniesienia. Stąd pojawia się problem ich funkcjonowania w odniesieniu do różnych jednostek podziału terytorialnego, poczynając od gmin, poprzez powiaty i województwa, a na planach i strategiach o charakterze ogólnopolskim, z uwzględnieniem także aktów o charakterze międzynarodowym (w tym Unii Europejskiej). Akty te mają dość różny charakter, a ich stopień ogólności jest zwykle bardzo duży. Niewątpliwie istotnym osiągnięciem jest podjęcie przez polskiego prawodawcę problemu planowania na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i krajowym. Być może taki stan rzeczy doprowadzi z czasem do pełnej (czy pełniejszej) ich harmonizacji. W każdym razie leży to w interesie optymalnej ochrony zasobów naturalnych i konieczności harmonizowania działań prawnych, politycznych i ekonomicznych umożliwiających optymalizację wszelkich rozwiązań w tej materii.

Mając na uwadze złożoność różnego rodzaju aktów normatywnych i innych aktów ucieleśniających ideę ochrony zasobów naturalnych oraz różnorodność strategii i programów, trudno byłoby w takim stanie rzeczy o pełną ich analizę. Dlatego za zasadne uznaję w perspektywie niniejszego artykułu przedstawienie tego zagadnienia przede wszystkim w kontekście miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, również z tego względu, że są to akty prawa miejscowego będące aktami normatywnymi powszechnie obowiązującymi. Przy ich stanowieniu uwzględnić należy to, że u podstawy ich stosownej legitymizacji leżą – po pierwsze – zasady pomocniczości i subsydiarności. Zasady te bardzo często łączy się ze sobą albo używa się je zamiennie. Problemy te omówiłem szerzej w innej publikacji, podkreślając:

³ M. Zdyb, *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jako instrument ograniczania praw rzeczowych (prawa własności)*, [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 7: *Prawo administracyjne materialne*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2012, s. 577.

⁴ Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys...*, s. 106–109.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Należałoby przyjąć, że w obu przypadkach chodzi w zasadzie o to samo, tyle że przy zasadzie pomocniczości kładzie się większy nacisk na miejsce człowieka jako podmiotu praw i wolności w ramach ładu publicznego w społeczeństwie (wspólnocie lokalnej, państwie, systemie państw na różne sposoby powiązanych), natomiast używając pojęcia subsydiarności, kładzie się nacisk przede wszystkim na ustrojowe relacje pomiędzy jednostkami ponadjednostkowymi czy też pomiędzy wspólnotami ujmowanymi z różnie usytuowanych hierarchicznie płaszczyzn funkcjonowania społeczeństwa zorganizowanego. Mając na uwadze stan prawa i poglądy doktrynalne, można przyjąć, że pojęcia te na tyle mocno przenikają się, iż nie jest celowe ich rozdzielanie li tylko dla metodologicznej czystości pojęciowej⁵.

Mając na uwadze zasadę subsydiarności (pomocniczości), Państwo (organy państwa) ingeruje w sferę ochrony zasobów naturalnych w zakresie, który nie może zostać osiągnięty w sposób wystarczający przez jednostki samorządu terytorialnego, w tym przez gminy. Przez to jest możliwe pełniejsze jego zrealizowanie przez Państwo (organy państwa). Zasada pomocniczości (subsidiarności) nie została wprost zapisana w Konstytucji RP ani w innych ustawach. Nie budzi jednak wątpliwości, że jest jedną z fundamentalnych zasad ładu prawnego. Przy takim jej rozumieniu wyprowadza się ją z preambuły do Konstytucji oraz z fundamentów aksjologicznych ukształtowanego w Polsce ładu publicznego i tzw. życia prawnego wspólnoty państwowej czy lokalnej⁶. Formalny brak odniesień do tej zasady nie przesądza więc o jej braku w ogóle albo o niemożności wiązania z nią normatywnych treści. Ważne w tej materii są wypowiedzi doktryny, ze szczególnym podkreśleniem społecznej nauki Kościoła⁷. Nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia ochrony zasobów naturalnych zasada ta ma szczególne znaczenie, ponieważ w ostateczności to od wspólnot lokalnych w dużym stopniu zależą możliwości ich optymalnej ochrony.

Po drugie, zasada zrównoważonego rozwoju. Na tę zasadę w doktrynie zwraca się uwagę już od wielu lat. Wydaje się jednak, że sposób interpretacji tego pojęcia budzi wątpliwości, mimo że zasada ta znalazła bezpośrednie ucieleśnienie w Konstytucji RP⁸, gdzie w art. 5 przyjmuje się, iż Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Także w kilku innych ustawach zasada ta jest wyraźnie wyartykułowana, m.in. w art. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska⁹ („Ustawa określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności: 1) zasady ustalenia: a) warunków ochrony zasobów środowiska, b) warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska, c) kosztów korzystania ze środowiska [...]”), art. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁰ (w art. 1 ust. 1 wskazuje się na to, że określone zasady biorą je pod uwagę, „przyjmując ład przestrzenny i zrównoważony rozwój za podstawę tych działań”), art. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne¹¹ („Ustawa reguluje gospodarowanie wodami

⁵ M. Zdyb, *Wspólnotowe i polskie publiczne prawo gospodarcze*, t. 1: *Wolność i reglamentacja działalności gospodarczej. Handel zagraniczny*, Warszawa 2008, s. 359 i n.

⁶ *Idem*, *Pomocniczość*, [w:] *Encyklopedia samorządu terytorialnego*, red. K. Miaskowska-Daszkiewicz, B. Szmulik, Warszawa 2010, s. 574–577.

⁷ Zob. m.in. *Encyklika Piusa XI Quadragesimo Anno*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, cz. 1, Rzym–Lublin 1987, s. 85; J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, Lublin 1998, s. 182–183.

⁸ Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.

⁹ T.j. Dz.U. 2018, poz. 799 ze zm.

¹⁰ T.j. Dz.U. 2017, poz. 1073 ze zm.

¹¹ T.j. Dz.U. 2017, poz. 1566 ze zm.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, w szczególności kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi”) itd.

Nie ulega wątpliwości, że konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju jest ważnym instrumentem planowania przestrzennego w zakresie dotyczącym miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w kontekście ochrony zasobów naturalnych i gospodarki nieruchomościami. Dość często ujmuje się ją w perspektywie ustawowych rozwiązań w zakresie dotyczącym szeroko rozumianych problemów ochrony środowiska, co w gruncie rzeczy nie rodziłoby problemów przy odpowiednim systemowym pojmowaniu tej ochrony. Problem ten dotyczy jednak innych sfer, związanych m.in. z prowadzeniem działalności gospodarczej w warunkach konstytucyjnie chronionej wolności gospodarczej, a także dotyczących prawa budowlanego, energetycznego itd. Mając to na uwadze, Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 6 czerwca 2006 r. uznał, że:

W ramach zasad zrównoważonego rozwoju mieści się nie tylko ochrona przyrody czy kształtowanie ładu przestrzennego, ale także należyta troska o rozwój społeczny i cywilizacyjny, związany z koniecznością budowania stosownej infrastruktury, niezbędnej dla – uwzględniającego cywilizacyjne potrzeby – życia człowieka i poszczególnych wspólnot. Idea zrównoważonego rozwoju zawiera więc w sobie potrzebę uwzględnienia różnych wartości konstytucyjnych i stosownego ich wyważenia¹².

Na złożoność problemów prawnych związanych z zasadą zrównoważonego rozwoju w kontekście ochrony zasobów naturalnych i realizowania innych wartości konstytucyjnych zwracano uwagę także w doktrynie¹³. Sensowne w tym kontekście stało się pomieszczenie zasady zrównoważonego rozwoju już w preambule do ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców¹⁴. Na wagę problemów związanych z planowaniem zrównoważonego rozwoju w perspektywie ochrony zasobów naturalnych zwrócono uwagę w przyjętym w Nowym Jorku w 2015 r. dokumencie pt. „Przekształcenie naszego świata: Agenda na Rzecz Zrównoważonego rozwoju – 2030”¹⁵. Istotne wydaje się być w tym kontekście, przy zachowaniu zasady proporcjonalności, stosowne ważenie wartości stanowiących fundament ładu publicznego. Ważnym instrumentem balansowania różnych wartości konstytucyjnie chronionych są różne formy planowania ładu publicznego i przestrzennego, a zwłaszcza plany, które są aktami normatywnymi powszechnie obowiązującymi (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

Po trzecie, zasada uwzględniania i przestrzegania różnego rodzaju aktów normatywnych w zakresie ochrony przyrody, ochrony środowiska, planowania przestrzennego itd. Chodzi tu o takie akty prawne, jak: ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁶, ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁷,

¹² Wyrok TK z dnia 6 czerwca 2006 r., K 23/05, OTK-A 2006, nr 6, poz. 62.

¹³ Zob. m.in. M. Zdyb, *Podstawowe zasady (standardy) ładu gospodarczego w świetle ustawy z 6.3.2018 r. – Prawo przedsiębiorców*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 13 (dodatek specjalny), s. 5–14; J. Boć, [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 24 i n.; A. Bałaban, *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szmyt, Warszawa 2003, s. 19 i n.; P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2008, s. 26.

¹⁴ Dz.U. 2018, poz. 646.

¹⁵ Zob. M. Zdyb, *Podstawowe zasady...*, s. 7.

¹⁶ Zob. *idem*, *Wspólnotowe i polskie publiczne prawo...*, s. 359 i n.

¹⁷ Zob. *idem*, *Pomocniczość*, s. 574–577.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁸, ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁹, ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie²⁰, ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach²¹, ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych²², ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze²³, ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin²⁴ itd.

W związku z planowaniem przestrzennym, w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, przy określaniu ich treści powinny być uwzględnione nie tylko zasady i wartości wyrażone w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, lecz także wszystkie te regulacje i standardy, których celem jest ochrona zasobów naturalnych. W tym kontekście można powiedzieć, że na organie uchwalającym m.p.z.p. ciąży obowiązek baczenia na to, aby przy względzie na wolność gospodarczą, prawo energetyczne, prawo budowlane, prawo górnicze i geologiczne itd. należycie chronione były zasoby naturalne, w tym aby była zapewniona ochrona przyrody i środowiska naturalnego, ponieważ w świetle art. 74 Konstytucji RP konstytucyjnym obowiązkiem państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego. Powinno ono służyć nie tylko współczesnym, ale i potomności (przyszłym pokoleniom). Z tego obowiązku państwo nie może się zwolnić, nawet gdy zadania w tym zakresie przekazuje na rzecz samorządowych wspólnot lokalnych. Oczywiście wspólnoty samorządowe powinny – ze względu na siebie – mieć w tym względzie wyjątkowe baczenie, nawet jeżeli ich zadania czerpią moc sprawczą z aktów normatywnych o zasięgu krajowym czy ponadnarodowym.

III.

Podstawowym aktem normatywnym w zakresie planowania przestrzennego i kształtowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym²⁵, która z natury swojej wprost nie reguluje materialnych treści związanych ze szczegółowymi aspektami ochrony zasobów naturalnych, lecz odsyła w tym zakresie do ustaw szczególnych, dotyczących w świetle art. 1 tej ustawy m.in.: standardów ładu przestrzennego; walorów krajobrazowych i architektonicznych; wymagań ochrony przyrody oraz szeroko rozumianej ochrony środowiska; walorów ekonomicznych przestrzeni, prawa własności; rygorów dotyczących ochrony zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a także narodowego dziedzictwa kulturowego; wymagań ochrony zdrowia oraz „bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także osób niepełnosprawnych” itd. Ochrona zasobów naturalnych jest niewątpliwie w tym kontekście ważnym interesem publicznym, dającym podstawę – oczywiście przy zachowaniu zasady proporcjonalności – do stosownych ograniczeń niektórych praw i wolności, w tym prawa własności i wolności gospodarczej.

¹⁸ T.j. Dz.U. 2017, poz. 1161 ze zm.

¹⁹ T.j. Dz.U. 2018, poz. 1614 ze zm.

²⁰ T.j. Dz.U. 2018, poz. 954 ze zm.

²¹ T.j. Dz.U. 2018, poz. 21 ze zm.

²² T.j. Dz.U. 2017, poz. 2134.

²³ T.j. Dz.U. 2017, poz. 2126 ze zm.

²⁴ T.j. Dz.U. 2017, poz. 2138 ze zm.

²⁵ T.j. Dz.U. 2017, poz. 1073 ze zm.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Nie ulega wątpliwości, że bardzo ważne, wręcz kluczowe znaczenie w zakresie ochrony zasobów naturalnych (również gospodarki nieruchomościami) mają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, i to z kilku względów. Po pierwsze, m.p.z.p. są aktami planistycznymi kształtowanymi na poziomie podstawowej jednostki podziału terytorialnego, gdzie wszelkie problemy związane z ochroną zasobów naturalnych są najłatwiejsze do zidentyfikowania, ponieważ wiedza organu uchwałodawczego gminy jest najpełniejsza. Po drugie, kształtują je organy będące wyrazicielami społeczności lokalnej, co powoduje możliwość określenia najbardziej adekwatnych instrumentów w zakresie budowania ładu przestrzennego przy poszanowaniu różnych regulacji rangi ustawowej, związanych z jednej strony z prawem ochrony przyrody, prawem ochrony środowiska, gospodarką odpadami itd., a z drugiej – z działalnością związaną z różnymi sferami ingerencji koniecznej (ograniczeniami tych praw), np. przy realizowaniu wolności gospodarczej czy inwestycji związanych z budową dróg, kolei i lotnisk, prawem budowlanym itd. Po trzecie, istotnym walorem m.p.z.p. jest to, że są one w świetle prawa obowiązującego w Polsce prawem miejscowym, dzięki czemu przysługuje im przymiot prawa powszechnie obowiązującego, znajdującego umocowanie w Konstytucji RP. W związku z tym rodziły się różne problemy związane z istotą planów tego typu. Bez wątplenia są to akty normatywne specyficzne, których funkcjonowanie wymaga różnego rodzaju uściśleń. Nawiązując do wyrażanych przeze mnie wywodów zawartych w innych moich publikacjach²⁶, P. Kwaśniak skonstatował:

Zgodzić się zatem należy z tym, że akt planowania przestrzennego jest aktem o charakterze szczególnym, zawierającym zarówno elementy klasycznego aktu normatywnego, jak i aktu indywidualnego (aktu prawa miejscowego i decyzji administracyjnej). Charakter planu miejscowego można by zatem określić jako swego rodzaju akt prawny wielokrotnego zastosowania, który ma także cechy indywidualnego aktu prawnego. Na potwierdzenie powyższego należy podać, że bez pośrednictwa decyzji lokalizacyjnej rozpoczynają się różnorakie procesy inwestycyjne na obszarze objętym planem. Ponadto mimo tego, iż plan miejscowy zakwalifikowany został do konstytucyjnego systemu źródeł prawa powszechnie obowiązującego, nie sposób nie zauważyć faktu, że reguluje on także status prawny konkretnych nieruchomości. W odniesieniu do tego ostatniego ujawnia się cecha charakterystyczna planu miejscowego, mianowicie determinuje on, wespół z innymi przepisami, sposób wykonywania prawa własności oraz może doprowadzić do wywłaszczenia nieruchomości, co jest skutkiem umieszczenia w planie miejscowym inwestycji celu publicznego, skutkującego odjęciem prawa własności w odniesieniu do konkretnej nieruchomości²⁷.

Istota m.p.z.p. była przedmiotem pogłębionych analiz w doktrynie prawa administracyjnego²⁸.

²⁶ M. Zdyb, *Samorząd a państwo. Nadzór nad samorządem*, Lublin 1993.

²⁷ P. Kwaśniak, *Plan miejscowy jako podstawowy publicznoprawny instrument realizacji zagospodarowania przestrzennego w Polsce*, Lublin 2006 (praca doktorska, maszynopis powielony), s. 13.

²⁸ E. Gdulewicz, *Konstytucyjny system źródeł prawa*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2004; J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2000; W. Jakimowicz, *Wybrane zagadnienia prawnomaterialne i prawnoprocesowe ustawy z dnia 27.3.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717)*, „Casus” 2004, nr 31; J. Jeżewski, *Prawne instrumenty realizacji polityki rozwoju regionalnego – próba klasyfikacji*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2004, t. 59; T. Kachniarz, Z. Niewiadomski, *Nowe podstawy prawne zagospodarowania przestrzennego*, Warszawa 1994; K. Kafka, *Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w świetle nowych przepisów*, Katowice 2003; T. Kasiński, *Plany zagospodarowania przestrzennego: szczególny tryb nieodpłatnego wywłaszczenia nieruchomości?*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 3; J.S. Langrod, *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, Kraków 2003; Z. Leoński, M. Szewczyk, *Podstawowe instytucje planowania przestrzennego i prawa budowlanego*, Poznań 1997; eidem, *Zasady prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego*, Bydgoszcz–Poznań 2002; Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys...*; idem, *Zagospodarowanie przestrzenne*, Warszawa 2003;

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego odgrywają niewątpliwie kluczową rolę w zakresie ochrony zasobów naturalnych, dlatego konieczne jest wyjaśnienie pewnych wątpliwości dotyczących ich charakteru.

Po pierwsze, pewnego uściślenia wymaga okoliczność, że m.p.z.p. są aktami normatywnymi prawa powszechnie obowiązującego. Plany te bowiem zawierają treści o charakterze ogólnym abstrakcyjnym, ale także treści, w których faktycznie ma miejsce ich konkretyzacja i indywidualizacja. Nie ulega więc wątpliwości, że uchwała rady konkretnej jednostki samorządu terytorialnego gminy w części ogólnej (opisowej) ma charakter normatywny pozwalający stwierdzić, że jest ona w tym zakresie aktem normatywnym powszechnie obowiązującym. Pewne wątpliwości rodzą się jednak wtedy, gdy na problem m.p.z.p. patrzymy z perspektywy załączników, które określają konkretne możliwości wykorzystania nieruchomości i wprowadzają ich konkretne ograniczenia ze względu na ochronę zasobów naturalnych, ochronę środowiska i przyrody, ochronę lasów, wód, powietrza oraz ładu przestrzennego i urbanistycznego itd. Wydaje się, że poprzez konkretyzację m.in. rygorów dotyczących ochrony zasobów naturalnych, a przez to indywidualizację podmiotową i przedmiotową związaną z tymi fragmentami m.p.z.p., mamy do czynienia ze zjawiskiem kształtowania się już nie ogólnej, lecz indywidualnej normy prawnej, a więc z podwójną konkretyzacją prawa właściwą dla decyzji administracyjnych. Stąd też uprawnione jest przyjęcie tezy, że w tego typu sytuacjach mamy do czynienia już ze zjawiskiem zbiorczych decyzji administracyjnych albo tzw. aktów stosowania prawa.

Po drugie, w kontekście m.p.z.p. pojawiają się wątpliwości co do tego, czy ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym daje podstawę do wprowadzania różnego rodzaju ograniczeń ze względu na potrzebę ochrony zasobów naturalnych. Konstytucja wymaga bowiem (art. 31 ust. 3), aby podstawę ograniczeń prawa własności stanowiły ustawy przy zachowaniu zasady proporcjonalności oraz ze względu na ważny interes publiczny, a takim jest niewątpliwie ochrona zasobów naturalnych, w tym ochrona środowiska. Obowiązująca ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym niewątpliwie nie konkretyzuje, jakie elementy zasobów naturalnych i środowiska dają podstawę do wprowadzenia rygorów ograniczających prawo własności ze względu na potrzebę ich ochrony. Trzeba jednak

idem, *Nowe prawo o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Warszawa 2003; idem, *Samorząd terytorialny a planowanie przestrzenne*, „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 6; idem, *Planowanie przestrzenne miejscowe w świetle nowych rozwiązań prawnych*, „Causus” 2004, nr 31; E. Ochendowski, *Prawotwórcza rola gminy*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 2; W. Pańko, *Własność gruntowa w planowej gospodarce przestrzennej. Studium prawne*, Katowice 1978; E. Radziszewski, *Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne. Przepisy i komentarz*, Warszawa 2006; A. Rembielińska, *Z problematyki zadań powiatu w sferze zagospodarowania przestrzennego*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2000, nr 61; H. Rot, K. Siarkiewicz, *Zasady tworzenia prawa miejscowego*, Warszawa 1994; J. Siegień, *Prawo budowlane po nowelizacji. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Zielona Góra 2003; K. Sikora, *Istota i charakter prawny aktów prawa miejscowego w zakresie ich sądownoadministracyjnej kontroli*, Lublin 2017; J. Stelmasiak, *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jako prawny środek ochrony środowiska*, Lublin 1994; W. Szwajdler, *Ochrona prawa interesu indywidualnego w procesie budowlanym*, Toruń 1993; W. Szwajdler, T. Bąkowski, *Proces inwestycyjno-budowlany. Zagadnienia administracyjno-prawne*, Toruń 2004; M. Świetlik, *Planowanie przestrzenne w gminie*, [w:] *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Przepisy, omówienia, komentarze*, red. G. Buczek, M. Tetera-Jankowska, Warszawa 2003; M. Tetera, *Władztwo planistyczne w stosunkach sąsiedzkich gmin*, „Samorząd Terytorialny” 2003, nr 1–2; *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Komentarz*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa 2004; A. Wasilewski, *Administracja wobec prawa własności nieruchomości gruntowych*, Kraków 1972.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

pamiętać, że celem wprowadzenia ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nie jest wskazanie wszelkich instrumentów ochrony zasobów naturalnych, ponieważ reguluje ona przede wszystkim kwestie ustrojowe i proceduralne. W związku z tym zasadne i konieczne jest systemowe pojmowanie prawa. Obowiązkiem rady jednostki samorządu terytorialnego szczebla podstawowego przy podejmowaniu uchwały o m.p.z.p. jest zatem przygotowanie tego aktu z uwzględnieniem rygorów prawnych przewidzianych w ustawie o ochronie przyrody, ustawie o ochronie środowiska, ustawie Prawo wodne, ustawie o gospodarce nieruchomościami itd. W znaczącej części determinują one treść m.p.z.p. i wydawanych na ich podstawie decyzji administracyjnych.

Po trzecie, wprowadzanie aktów planowania na szczeblach wyższych (powiatowym, wojewódzkim, ogólnokrajowym) co do zasady nie są aktami prawa powszechnie obowiązującego, lecz powinny one stanowić istotny element kształtowania treści m.p.z.p., wskazują bowiem na ważny interes publiczny, który może, a nawet powinien stanowić podstawę do ewentualnych ograniczeń prawa własności w zakresie dotyczącym zagospodarowania i korzystania z konkretnych nieruchomości. Prawo własności w ten sposób doznaje ograniczeń uprawnionych ze względu na jednoczesną potrzebę ochrony innych ważnych wartości konstytucyjnych. W takiej sytuacji można w pewnym sensie mówić o normatywizacji poprzez m.p.z.p. różnych rodzajów planów ponadgminnych, oczywiście w zakresie dotyczącym obszaru objętego m.p.z.p. Możemy w takim stanie rzeczy mieć do czynienia z umocnieniem ochrony prawnej zasobów naturalnych, ale i z jej osłabieniem. W związku z tym należałoby oczekiwać zarówno po stronie podmiotów (organów) uprawnionych do planowania przekraczającego granice gminy (miasta na prawach powiatu), jak i organów (rad gminy, rad miasta na prawach powiatu) uchwalających m.p.z.p. zachowania roztropności i sensownego ważenia wartości pozostających w jakiejś dysharmonii w związku z ochroną zasobów naturalnych. W przypadkach nadzwyczajnych, gdy właściciel nie mógłby korzystać z podstawowych atrybutów prawa własności (tj. możliwości korzystania jak właściciel czy możliwości rozporządzania), musi istnieć możliwość wywłaszczenia nieruchomości na wniosek nie tylko właściwego organu państwa, lecz także właściciela gruntów. Taka sytuacja będzie miała miejsce zawsze wtedy, gdy ograniczenie (również ze względu na ochronę zasobów naturalnych) prowadzi do naruszenia istoty fundamentalnego prawa, jakim jest prawo własności. Mając na uwadze okoliczność, że wywłaszczenie taką istotę narusza, możliwość dokonania wywłaszczenia musiałaby być przewidziana na poziomie Konstytucji (art. 21).

Po czwarte, konieczność uwzględnienia ukształtowanych stanów prawnych związanych z utworzonymi strefami, które podlegają obligatoryjnej ochronie. Zgadzam się w tym zakresie z A. Ostrowską, że takie sytuacje wiążą się przede wszystkim z ustanowieniem „parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, obszaru Natura 2000, zespołu przyrodniczo-krajobrazowego, użytku ekologicznego, stanowiska dokumentacyjnego, pomników przyrody oraz ich otulin”, a także „obszarów ograniczonego użytkowania”, „obszarów cichych” i „warunków korzystania z wód regionu wodnego i zlewni oraz ustanowienia stref ochronnych ujęć wód”²⁹. Tego typu ograniczenia ze względu

²⁹ A. Ostrowska, *Ochrona środowiska w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (materiały dydaktyczne)*, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2015/1109/075604-dr-a-ostrowska-ochrona-srodowiska-w-planowaniu-i-zagospodarowaniu-przestrzennym.docx> [dostęp: 10.02.2020].

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

na ochronę zasobów naturalnych kształtowane są przez takie ustawy, jak: ustawa o ochronie środowiska, ustawa o ochronie przyrody i ustawa Prawo wodne.

Mając na uwadze rozwój cywilizacyjny oraz zasady gospodarki rynkowej, konieczność ochrony zasobów naturalnych i zachowania ich dla następnych pokoleń, zasadne jest zwrócenie uwagi na to, że planowanie w zakresie dotyczącym odpowiedniego korzystania z zasobów naturalnych powinno stać się jednym z priorytetów w działaniach organów zarówno administracji rządowej, jak i samorządowej. Szczególna rola w tym zakresie winna przypaść m.p.z.p. Nie wydaje się roztropne odstępianie od obowiązku sporządzania takich planów. Jako akty normatywne o charakterze abstrakcyjnym i ogólnym stanowią one normatywnie ukształtowaną podstawę do kształtowania ładu przestrzennego, a także do wypracowania swobodnego konsensusu w relacjach pomiędzy zderzającymi się ze sobą płaszczyznami, ochroną zasobów naturalnych oraz środowiska, różnymi politycznymi i społecznymi aspektami związanymi z rozwojem gospodarczym oraz względami ekonomicznymi dotyczącymi kosztów związanych z bezpieczeństwem ekologicznym. Konieczność uwzględnienia wszelkich problemów natury środowiskowej w m.p.z.p. tworzy podstawę do wprowadzania różnych ograniczeń, m.in. w odniesieniu do realizowania wolności gospodarczej, korzystania z prawa własności, prawa budowlanego i wolności urbanistycznej. Ochrona zasobów naturalnych (zwłaszcza ochrona przyrody i środowiska) może się wiązać z koniecznością wprowadzenia rozwiązań dotyczących również innych płaszczyzn ochrony zasobów naturalnych.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Bałaban A., *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, [w:] *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*, red. L. Garlicki, A. Szmyt, Warszawa 2003.
- Boć J., [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, red. J. Boć, Wrocław 1998.
- Duniewska Z., Górski M., Jaworska-Dębska B., Olejniczak-Szałowska E., Stahl M., *Plany, strategie, programy i inne zbliżone formy prawne działania administracji*, [w:] *Podmioty administracji publicznej i prawne formy ich działania. Studia i materiały z konferencji naukowej poświęconej jubileuszowi 80. urodzin Profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 2005.
- Encyklika Piusa XI Quadragesimo Anno*, [w:] *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, cz. 1, Rzym-Lublin 1987.
- Gdulewicz E., *Konstytucyjny system źródeł prawa*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2004.
- Górski M., *Charakter prawny planów gospodarki odpadami*, „Przegląd Komunalny” 2004, nr 7.
- Górski M., Kierzkowska J., *Strategie, plany i programy*, [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 7: *Prawo administracyjne materialne*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2017.
- Ignatowicz J., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2000.
- Jakimowicz W., *Wybrane zagadnienia prawnomaterialne i prawnoprocesowe ustawy z dnia 27.3.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717)*, „Causus” 2004, nr 31.
- Jeżewski J., *Prawne instrumenty realizacji polityki rozwoju regionalnego – próba klasyfikacji*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2004, t. 59.
- Kachniarz T., Niewiadomski Z., *Nowe podstawy prawne zagospodarowania przestrzennego*, Warszawa 1994.
- Kafka K., *Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w świetle nowych przepisów*, Katowice 2003.
- Kasiński T., *Plany zagospodarowania przestrzennego: szczególny tryb nieodpłatnego wywłaszczenia nieruchomości?*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 3.
- Kwaśniak P., *Plan miejscowy jako podstawowy publicznoprawny instrument realizacji zagospodarowania przestrzennego w Polsce*, Lublin 2006 (praca doktorska, maszynopis powielony).
- Langrod J.S., *Instytucje prawa administracyjnego. Zarys części ogólnej*, Kraków 2003.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

- Leoński Z., Szewczyk M., *Podstawowe instytucje planowania przestrzennego i prawa budowlanego*, Poznań 1997.
- Leoński Z., Szewczyk M., *Zasady prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego*, Bydgoszcz–Poznań 2002.
- Nagórny J., *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, Lublin 1998.
- Niewiadomski Z., *Nowe prawo o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Warszawa 2003.
- Niewiadomski Z., *Planowanie przestrzenne miejscowe w świetle nowych rozwiązań prawnych*, „Casus” 2004, nr 31.
- Niewiadomski Z., *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, Warszawa 2003.
- Niewiadomski Z., *Samorząd terytorialny a planowanie przestrzenne*, „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 6.
- Niewiadomski Z., *Zagospodarowanie przestrzenne*, Warszawa 2003.
- Ochendowski E., *Prawotwórcza rola gminy*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 2.
- Ostrowska A., *Ochrona środowiska w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (materiały dydaktyczne)*, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2015/1109/075604-dr-a-ostrowska-ochrona-srodowiska-w-planowaniu-i-zagospodarowaniu-przestrzennym.docx> [dostęp: 10.02.2020].
- Pańko W., *Własność gruntowa w planowej gospodarce przestrzennej. Studium prawne*, Katowice 1978.
- Radziszewski E., *Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne. Przepisy i komentarz*, Warszawa 2006.
- Rembelińska A., *Z problematyki zadań powiatu w sferze zagospodarowania przestrzennego*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2000, nr 61.
- Rot H., Siarkiewicz K., *Zasady tworzenia prawa miejscowego*, Warszawa 1994.
- Sięgień J., *Prawo budowlane po nowelizacji. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Zielona Góra 2003.
- Sikora K., *Istota i charakter prawny aktów prawa miejscowego w zakresie ich sądownoadministracyjnej kontroli*, Lublin 2017.
- Stelmasiak J., *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jako prawny środek ochrony środowiska*, Lublin 1994.
- Szwajdler W., *Ochrona prawna interesu indywidualnego w procesie budowlanym*, Toruń 1993.
- Szwajdler W., Bąkowski T., *Proces inwestycyjno-budowlany. Zagadnienia administracyjno-prawne*, Toruń 2004.
- Świetlik M., *Planowanie przestrzenne w gminie*, [w:] *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Przepisy, omówienia, komentarze*, red. G. Buczek, M. Tetera-Jankowska, Warszawa 2003.
- Tetera M., *Władztwo planistyczne w stosunkach sąsiedzkich gmin*, „Samorząd Terytorialny” 2003, nr 1–2.
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Komentarz*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa 2004.
- Wasilewski A., *Administracja wobec prawa własności nieruchomości gruntowych*, Kraków 1972.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2008.
- Zdyb M., *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jako instrument ograniczania praw rzeczowych (prawa własności)*, [w:] *System Prawa Administracyjnego*, t. 7: *Prawo administracyjne materialne*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2012.
- Zdyb M., *Podstawowe zasady (standardy) ład u gospodarczego w świetle ustawy z 6.3.2018 r. – Prawo przedsiębiorców*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 13 (dodatek specjalny).
- Zdyb M., *Pomocniczość*, [w:] *Encyklopedia samorządu terytorialnego*, red. K. Miaskowska-Daszkiwicz, B. Szmulik, Warszawa 2010.
- Zdyb M., *Samorząd a państwo. Nadzór nad samorządem*, Lublin 1993.
- Zdyb M., *Wspólnotowe i polskie publiczne prawo gospodarcze*, t. 1: *Wolność i reglamentacja działalności gospodarczej. Handel zagraniczny*, Warszawa 2008.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017, poz. 1161 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2018, poz. 799 ze zm.).
- Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2134).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 1073 ze zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2138 ze zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2018, poz. 1614 ze zm.).
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz.U. 2018, poz. 954 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2126 ze zm.).

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (t.j. Dz.U. 2018, poz. 21 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (t.j. Dz.U. 2017, poz. 1566 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2018, poz. 646).

ORZECZNICTWO

Wyrok TK z dnia 6 czerwca 2006 r., K 23/05, OTK-A 2006, nr 6, poz. 62.

UMCS